

Dragomanov
Ukrainian
State
University

Universities-Communities:
strengthening cooperation

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

Jean Monnet Centre of Excellence
ESSIE
European Studies of
Social Innovations in Education

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Українська асоціація дослідників європейських цінностей в освіті (AREVE)
Факультет педагогічних наук DISFOR – Університет Генуї (Італія)
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти "Кам'янець-Подільський державний інститут"
Факультет спеціальної та інклюзивної освіти (УДУ ім. М. Драгоманова) та
Кафедра менеджменту та інноваційних технологій соціокультурної діяльності (УДУ ім. М. Драгоманова)

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції

«СОЦІАЛЬНІ ТА КУЛЬТУРНІ ЄВРОПЕЙСЬКІ СТУДІЇ: СОЦІАЛЬНІ ІННОВАЦІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ»

для студентів, здобувачів, молодих вчених, аспірантів, докторантів, дослідників, викладачів,
представників професійних спільнот та громадянського суспільства

м. Київ, 26 квітня 2023 року

Конференція проводилась в рамках імплементації проєкту напряму Жана Монне - Кафедра Жана Монне «Соціальні та культурні аспекти Європейських Студій» (SCAES)620635-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-CHAIR та у синергії з проєктами напряму Еразмус+ KA2 «Університети-Громади: Посилення співпраці» 101083077 — UNICOM — ERASMUS-EDU-2022-CVHE та Центру досконалості Жана Монне «Європейські Студії соціальних інновацій в освіті» - Jean Monnet Centre of Excellence ESSIE - 101085552 - ERASMUS-JMO-2022-COE. Також в конференції та воркшопах відбувається підтримка сталості проєкту напряму Жана Монне Проєкт Жана Монне «Європейські цінності різноманіття та інклюзії для сталого розвитку» Erasmus+ Jean Monnet Project «European values of diversity and inclusion for sustainable development» (EVDISD) 620545-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-PROJECT. Конференція проводилася за підтримки Національного Еразмус+ Офісу в Україні

**СОЦІАЛЬНІ ІННОВАЦІЇ В ІНКЛЮЗИВНІЙ ОСВІТІ: ЄВРОПЕЙСЬКІ
ПРАКТИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ
SOCIAL INNOVATIONS IN INCLUSIVE EDUCATION: EUROPEAN
PRACTICES FOR UKRAINE**

*Афузова Ганна Валеріївна,
доцент кафедри спеціальної психології та медицини
факультету спеціальної та інклюзивної освіти,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
gvafuzova@gmail.com*

В теорії екологічних систем У. Бронфенбреннера особистість є як продуктом, так і творцем навколишнього середовища. На думку автора, з одного боку, особистість протягом всього шляху свого становлення залучена у різноманітні соціальні середовища, які безпосередньо впливають на її когнітивний, моральний та реляційний розвиток, а з іншого – соціальна реальність може виявитися результатом активності самої особистості, оскільки з віком змінюється соціальне оточення та переосмислюється отриманий досвід. Очевидно, що для сталості і згуртованості суспільства вкрай важливо, щоб воно опікувалося вихованням кожного свого представника в рамках власних законів, цінностей і традицій [1].

Інклюзивна освіта виступає важливим аспектом соціальної інклюзії. Чинниками успішного впровадження інклюзивної освіти на державному рівні є політична стабільність, соціально-економічний рівень держави; стабільність соціальної системи; політика щодо соціальної та освітньої різноманітності, забезпечення громадянських прав і належної якості життя [1] (найменший розрив між законодавчою базою і практичною реалізацією інклюзивної освіти – у Фінляндії, Франції, Ірландії і Словаччини; більш виражений – у Данії, Бельгії, Угорщині та Нідерландах). На рівні суспільства чинниками, які сприяють успішності інклюзивної освітньої практики, є дієвість правових і моральних норм, культурних і національних традицій, готовність (або неготовність) суспільства до конструктивної взаємодії в інклюзивному соціальному середовищі [1]. Існують важливі показники на різних рівнях, які обумовлюють швидший і якісніший перехід системи освіти в країнах

Євросоюзу від сегрегаційної до більш інклюзивної моделі: 1) сензитивність до питань прав людини в суспільстві, що є результатом ефективної кампанії за недискримінацію та рівні права у нейрорізноманітному соціумі; 2) публічне сумнівне ставлення до системи спеціальної освіти, чому сприяло інтенсивне впровадження Конвенції ООН про права людей з інвалідністю (у деяких європейських країнах було розпочато дуже конкретну політику щодо закриття або зміни системи спеціальних закладів освіти, а також конкретні ініціативи органів влади щодо надання привабливих фінансових стимулів закладам загальної освіти, готовим до інклюзії); 3) зміцнення професійної думки щодо аргументації вищої ефективності інклюзивної освіти для учнів з особливими освітніми потребами, ніж сегрегаційні підходи; 4) демографічний розвиток у більшості європейських країн, ймовірно, сприятиме вищій інклюзивності систем освіти, оскільки абсолютне зменшення загальної кількості дітей забезпечить кращі умови навчання в закладах освіти; 5) бажання органів місцевого самоврядування змінити систему навчання дітей з ООП. Все це вказує на стабільність розвитку інклюзивної освіти в Європі, хоча і в різному темпі.

З метою дослідити соціальні інновації в європейській практиці інклюзивної освіти було проаналізовано діяльність European Agency for Special Needs and Inclusive Education як агента соціальних інновацій в галузі інклюзивної освіти – незалежної організації, яка діє як платформа для співпраці між міністерствами освіти з надання на європейському рівні інформації та рекомендацій щодо впровадження інклюзивної освіти, поєднуючи перспективи політики, практики та досліджень. Серед основних соціальних інновацій, визначених Агенцією, варто виділити такі:

1. Зростаюча поширеність цифрових рішень у повсякденному житті викликає потребу в системних змінах на основі **цифрової трансформації** загалом і, зокрема, в системах інклюзивної освіти. Останні національні та міжнародні кризи в Європі показали недоліки систем освіти, дистанційне навчання особливо вплинуло на учнів, які стикаються з т.з. «цифровим розривом» – браком технічних засобів і навичок, індивідуального підходу в реалізації освітнього процесу тощо. І цифрова трансформація, і інклюзивна освіта є системними трансформаціями. Розглядаючи їх як взаємопов'язані, взаємозалежні наскрізні питання та залучаючи зацікавлені

сторони з усіх системних рівнів до майбутніх розробок, створюється потенціал для більш стійких систем освіти, доступних для всіх.

Відповідно, важливими аспектами забезпечення якісної цифрової трансформації інклюзивної освіти визначено надання цифрових ресурсів і налаштувань онлайн-навчання; набуття цифрових навичок усіма учасниками освітнього процесу; забезпечення доступу до основних ресурсів (і технічних, і освітніх) для всіх учнів, в т.ч. на основі універсального освітнього дизайну; забезпечення доступу до підтримки для всіх учасниками освітнього процесу; створення безпечного середовища для навчання в Інтернеті [4].

2. **Подолання втрати знань** під час COVID-19 – «втрати чи відхилення в академічному прогресі» [3, с. 32]. Необхідні зміни в системах освіти у відповідь на пандемію COVID-19 розірвали, сповільнили та призупинили навчальні процеси, що відобразиться не лише на рівні академічної успішності учнів, а згодом й на рівні світової та національної економіки [3]. Загалом у звіті Європейської комісії оцінюється від 0,3 до 0,9 років втрати навчання для учнів через пандемію COVID-19 [2]. Окрім наведених вище аспектів забезпечення якісної цифрової трансформації інклюзивної освіти, варто приділити особливу увагу онлайн-навчанню, щоб значною мірою запобігти або принаймні мінімізувати втрату знань: розробка нового освітнього контенту, особливо відкритих освітніх ресурсів; використання національних ефірних і супутникових телерадіоканалів; співпраця між різними міністерствами та відомствами; використання проектної та спільної навчальної діяльності; використання соціальних медіа (ЮНЕСКО, 2021); диференційовані матеріали та оцінювання, а також гнучкі навчальні програми з акцентом на користь індивідуальності, творчості та розвитку компетентності; гібридні або змішані сценарії навчання; створення консультативних структур для підтримки учнів, вчителів, батьків і сімей на різних рівнях (наприклад, Агенція визначила серед пріоритетних сфер консультування учасників інклюзивного онлайн-освітнього процесу консультації з ІТ та психічного здоров'я) [4].

3. **Зміна ролі спеціалістів у підтримці інклюзивної освіти** визначена шістьма керівними принципами: 1) розвиток спільної відданості інклюзивній освіті;

2) сприяння обміну знаннями та набуттю інклюзивних компетенцій через співпрацю та мережеве спілкування; 3) забезпечення безперервного професійного навчання з інклюзії; 4) підтримка лідерства та управління інклюзивною школою; 5) заохочення активної участі зацікавлених сторін; 6) сприяння постійному моніторингу та оцінці ефективності впровадження інклюзивних освітніх практик [4].

В цьому контексті варто відзначити розроблений Агенцією **Профіль професійного навчання вчителів для інклюзії (TPL4I)**, який пропонує фахівцям у галузі освіти та політикам розглянути інклюзивні компетенції професійного навчання вчителів з точки зору всієї школи та спільноти у плануванні та моніторингу професійного розвитку для впровадження освітніх практик інклюзії. Беручи до уваги всі рівні системи (рівень особистого професійне навчання, рівень школи, рівень громади та більш широкий рівень політики), вчителі та інші спеціалісти можуть відчувати більш широку підтримку, напр. шляхом співпраці на різних рівнях або виявлення існуючих структур і стандартів, що відображають інклюзивні принципи. У **TPL4I** враховані такі важливі критерії професійної підготовки як цінування людської різноманітності; концепції інклюзії, справедливості та якісної освіти; погляди фахівців у сфері освіти на відмінності між учнями; підтримка всіх учнів; сприяння академічному, практичному, соціальному та емоційному навчанню всіх учнів; підтримка благополуччя всіх учнів; ефективні підходи до навчання та гнучка організація супроводу; співпраця з іншими фахівцями; надання учням права голосу [4].

Підтримка лідерства в інклюзивній школі розуміється в найширшому значенні та виходить за рамки простої організації. Лідерство в інклюзивній школі зосереджене на розвитку інклюзивної культури, де всі зацікавлені сторони отримують підтримку для спільної роботи, цінують різноманітність і забезпечують отримання високоякісної освіти всім учням, у тому числі тим, хто є найбільш вразливим до ізоляції.

У підсумку варто зазначити основні рекомендації Агенції з забезпечення «інклюзивної та справедливої якісної освіти» та «можливостей навчання протягом усього життя для всіх»: 1) розширити розуміння інклюзивної освіти: інклюзивна

освіта має охоплювати абсолютно всіх учнів; 2) учнецентризм: інклюзія – це не лише результат; це перш за все процес і досвід; 3) участь у змістовних консультаціях із громадами та батьками: інклюзія не може бути примусовою згори; 4) створення простору для неурядових організацій для досягнення спільної мети залучення; 5) забезпечення співпраці між державними департаментами, секторами та рівнями: інклюзія в освіті є лише частиною соціальної інклюзії; 6) обмін досвідом і ресурсами: це єдиний спосіб підтримувати перехід до інклюзії; 7) універсальний дизайн: переконайтеся, що інклюзивні системи реалізують потенціал кожного учня; 8) підготовка, надання повноважень та мотивація фахівців; 9) повага до людського різноманіття, уникнення дискримінації; 10) залучення найкращого досвіду сусідів, однодумців [4].

Список використаних джерел

1. Афузова Г. В Вища освіта в контексті Європейських цінностей різноманітності та інклюзії. Вища освіта України. 2021. Вип. 3(82). С. 67-74.
https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/38710/Afuzova_2021_3.pdf?sequence=1
2. Algan, Y., Brunello, G., Goreichy, E. and Hristova, A., 2021. Boosting social and Economic Resilience in Europe by Investing in Education. EENEE Analytical Report No. 42, Prepared for the European Commission. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
eenee.eu/wp-content/uploads/2021/05/EENEE_AR42.pdf
3. OBESSU and Open Society Foundations, 2021. Through School Students' Eyes. Impact and Challenges of Covid-19 on Education Systems in Europe.
www.obessu.org/site/assets/files/2989/obessu_covid-19_research_for_web-1.pdf
4. The European Agency for Special Needs and Inclusive Education website
<https://www.european-agency.org/>